

ОНО ШТО ЈЕ ВАЖНО ОЧИМА ЈЕ НЕВИДЉИВО (пандемија као духовни задатак)

У доба пандемије са правом прву помоћ очекујемо од медицинске науке. Шта у овом часу а посебно у времену које ће доћи, могу понудити научне области попут дубинске психологије, теологије и филозофије? Оне би требало да нам помогну да ситуацију која је сада а посебно ону која ће доћи, савладамо и дубље разумијемо.

Мало људи очекује да се по престанку пандемије поново вратимо у *нормалу* у свијет какав је био прије ње. Морамо се припремити на то, да се вратимо у измјењени свијет који ће захтијевати ново разумијевање, велику промјену и нови приступ свијету и животу. Сада је вријеме учења, вријеме припреме за промјену.

Научне области, као дубинска психологија, теологија и филозофија могу нас научити једној ствари: разумијевати догађаје као **симболе**. Разумјевати оно што нам се дешава као указивање на дубљи сакривени смисао. Ово предпоставља умјетност медитације, контеплативни приступ и велику интелектуалну дисциплину, да не бисмо подлегли искушењу давању прилично брзих одговора, који би били пројекција наших личних жеља или страхова.

Оно што је важно, очима је невидљиво, каже Мали принц у љупкој Егзиперијевој књижици. *Невидљива рука*, невидљивог вируса увела је у хаос већински дио наше планете више него многоструки погроми током цијеле раније историје. Корона вирус је слика и симбол планетране инфекције која не зна и не поштује наше границе међу народима, културама и религијама. Уздржимо се од искушења да брзо именујемо и нађемо једног кривца (често неког од наших идеолошких непријатеља или појава, којима смо прије овога приписивали свако зло).

Папа Фрањо и генерални секретар ОСН позвали су политичке вође народа, да зауставе епидемијски талас, насиља и мржње и

заједнички су настојали да дође до прекида садашње кризе. Још су то учинили са надом, да искуство заједничког дјеловања изнад политичке границе може барем мало инспирисати измену моралне климе света када пандемија престане.

Да, чекамо на прву помоћ у облику ефикасног лијека. Али, истински ефикасни лијек против инфекције, коју садашња пандемија симболизује, може бити такође нешто што је *очима невидљиво* што шири *инфекцију* међуљудских и међукултуралних комуникација.

Тај лек може имати јединствено име солидарност и емпатија. Као теолог промишљам о неколико имена која је овом лијеку дала хришћанска традиција - али скоро да се бојим да их изговорим, јер би у овом тренутку моји слушаоци реаговали слично, као што су у извјесном тренутку учинили Атињани на брдашцу Ареопаг, када им је Павле хтио коначно да каже нешто поближе о оном *непознатом* боју кога су они поштовали анонимно и са поштовањем његове анонимности.

Да, данас смо ми Хришћани изнова у ситуацији апостола Павла на Ареопагу, о чему читамо у Дјелима Апостолским. Говоримо људима који не следују нашу вјеру, али ништа мање и они имају своје богове а имају такође и мјесто за тајну *непознатој* Боја.

Бојим се да изрекнем неколико тих имена којим хришћанска традиција означава оно *једино бићно* (*unum necessarium*), из два разлога. Бојим се да смо ми хришћани са тим ријечима манипулисали тако да их људи изван наше заједнице и мимо наше *језичке ијре* уопште не разумију. Али, бојим се још и оних хришћана који ове ријечи поприлично банално и превише олако користе – и зато често подлежу илузији да их разумију.

Речи, које изнова морамо учити да разумијемо, односно да разумијемо дубље значење које се у њима скрива а које се као сваки симбол, једнако и откривају и скривају - јесу различите али у основи указују на једну тајну, тајну дубоких димензија стварности. То су ријечи, *вјера, нада и љубав, благодан, Царство Божије, Божији животи и човјеку*. Чим их изговоримо можемо очекивати од наших паганских слушалаца ироничне ријечи које је чуо Павле од одлазећих (са Ареопага прим. прев) Атињана *Слушаћемо те накад касније*.

У осликавању ове сцене у Новом Завјету је белешка о шачици оних који су остали да би саслушали и промишљали даље. Један од њих био је извјесни Дионисије. Много касније легенде су

поистовјетиле тог Дионисија са раносредњевјековним аутором мистичких списа који су због тога уживали готово апостолски ауторитет. Да, увјерен сам, да и данас када покушамо изнова дубље да разумијемо ове темељне појмове хришћанске традиције, примјер хришћанске мистике, заправо (односно искуство вјере), помоћи ће нам у томе много боље него катихизис и уџбеник теологије.

Вјерујем да ће свијет након корона вируса бити измјењен, економски сиромашнији, социјално још компликованији, али можда људски зрелији. Вјерујем да ћемо и ми хришћани ако се опет вратимо у цркве, бити људски и хришћански зрелији. Да ћемо бити способни да не само хришћанима понудимо духовност, одговарајући на изазове овога доба.

Један преседан је већ ту. Када су се након страхаота Првог свјетског рата мушкарци вратили из ровова и дошли пред проповедаонице својих цркава, само поједини проповедници, су схватили да њима не могу нудити сладуњавае, побожне фразе о моћном и добром Господу на небу, нити традициоаналне (а у суштини паганске) теорије о непромењивости људске природе. Они су искусили у дубини Исусову остављеност од Бога (Оца прим.прев) на крсту и такође видјели радикални крст човјечанства. Видјели су својим очима како их маргинално историјско искуство присиљава да траже дубљи одговор на питање, шта човјека чини човјеком и како се човјек још увијек схвата као разумна животиња (*animal rationale*), а у паклу историје радикално трансформише.

На оно што није могла да одговори ни протестантска либерална теологија, нити католичка новосхоластика, изнова је тематизовала егзистенцијална филозофија и књижевност, музика и ликовна умјетност – и такође нова теологија. Из искуства свештеника који су на својој кожи осјетили патњу на ратним фронтима изродила се, на примјер, теологија Пола Тилиха или Телихарда де Шардина а касније у писмима из хелије смрти, за вријеме другог свјетског рата Дитриха Бонхофера. Искуство холокауста продубило је мишљења низа јеврејских религиозних филозофа. Сада ће задатак теологије бити у сличном духу промишљати изазове доба које је пред нама. Неопходно је размишљати о теологији и духовности глобалног свијета, свијета глобалне комуникације, културе, али истовремено свијета глобално угроженог и рањивог. Економска и политичка глобализација без глобалног саосјећања и солидарне љубави свијет више уништава него што га истински уједињује.

Не гајим наивна очекивања о масовном моралном и религиозном обраћењу човјечанства након епидемије корона вируса. Већина људи ће наравно, најприје тражити материјалне ресурсе за исправљање штета у пословању својих предузећа и економији својих породица. Надамо се да солидарност, коју смо искусили и у свијету и код нас, неће брзо да опадне. Знамо да су већ у доба пандемије немали број људи (и политичких режима) покушали да искористе ову несрећу, бићемо и даље свјedoци политичких напора ка продужењу ванредног стања и сузбијања слободе, демократије и људских права. Опет ће неки под маском позивања на слободу изнова обновити неодговорно и несолидарно понашање. Видјећемо да ли ће у црквеном окружењу превагнути труд да се све једнодушно врати натраг или одважност да се са вјером и надом одговори на изазове измјењеног свијета.

Оно што смо могли посматрати већ дуго времена видимо сада јасније: у глобалном, глобално спојеном, глобално угроженом свијету пала је граница између вјерника и невјерника. И вјерник, ако је искрен мора изаћи из удобне сигурности, религијских одговора на сложена питања сложеног доба. Али и *невјерник* ако је искрен, не може да не тражи дубље одговоре дубљих извора наде у свијету, пуном парадокса, него што му нуди *хуманизам без ѿрансцеденције*.

Сигурно, многи ће чезнути за једноставним одговорима на сложена питања и то ће бити вода на млину како религијских фанатика, тако и циничног политичког прагматизма и популизма. Тада ће они ширити све *консиративне теорије*.

Сигурно, наш свијет је заувјек многоструко повезан и брзо се шири у свим смјеровима не само робом и информацијама већ и са заразним болестима а са пандемијом се не можемо носити без међународне сарадње и солидарности.

Међутим, одбацујем фразу да треба да се устремимо против заједничких непријатеља, злог корона вируса. Вирус није *нейријател* нити *зао*, он је удружен са природом која је *изван добра и зла*. Природа нема моралну свијест, тиме смо опремљени једино ми људи. Једино у нашим ставовима и односима, међуљудским и односима према природи, једино у нашим намјерама и поступцима постоји добро и зло – а много пута је тешко помијешано.

Религиозни фундаменталисти и милитантни атеисти који стварају заједничку наивну представу о Богу, Бога прилично лако и

брзо стављају у природне катастрофе. Једни Га злоупотребљавају за плашење људи Божијом казном, други пак у катастрофама виде разлог за негирање Његове егзистенције, зато што *не дјелује* по њиховим поставкама о добру и злу. Бог о коме говори Библија, свакако да превазилази наше представе о добру и злу. Његово мишљење није као наше, каже Псалмиста а Књига о Јову, најдубљи спис јеврејске Библије, управо говори о несхватљивости трпљења у којем се одржава непроникнута тамна страна мистерије Бога и његовог стварања. Велика обмана фундаменталиста и атеиста увјерење да је могуће, тако лако, површно и неодговорно говорити о Богу.

Вјера није идеологија, њено послање није у томе да даје једноставне одговоре, већ да даје снагу истрајати лицем к лицу са парадоксима живота. Већ дуго година покушавам да опишем три *божанске врлине*: вјеру, наду и љубав као став трпљења пред очима скривеног Бога. Вјера није *религиозно удјеђење*, нада није оптимизам а љубав није ствар хормона и емоција. Ова су три основна стуба Хришћанства, ово троједино срце Хришћанства је отворени простор за тајну – простор респекта у коме остављамо Бога да буде Бог и не доводимо Га у облик богова који би требало да задовоље наше религијске а евентуално и материјалне потребе.

То је простор у коме се ми одричемо улоге божанства (нећемо се више играти богова који командују *вјејировима и кишама* и који ће манипулисати природом и историјом). У вјери, љубави и нади одричемо свако *власништво Боја*, јер то је пут на коме се учимо да не престано тражимо Бога. Отац западног монаштва и патрон Европе Свети Бенедикт почиње своје правило библијским цитатом. Дођите, научите се да тражите Бога. Тражите Бога у свим стварима.

Ускрс је најсветије вријеме хришћанске године. У њему се најинтимније дотичемо самог срца хришћанске вјере. Ове године ћемо вјероватно, доживети најчуднији Ускрс у хришћанској историји – највеће хришћанске празнике у празним, често и затвореним црквама и то на свим континентима на нашој планети.

Ја сам дубоко увјерен да за чешко друштво то може бити *хришћанскији* Ускрс него што то ико од нас памти. Увјерен сам да многи од оних који у цркву не би ишли, у овој години су више него икад отворенији за ускршњу причу о хришћанству.

Потребно је само пронаћи кључ који је може изнова отворити, и изнова је дубље разумјети.

Ускрс је прича о смрти и Васкрсењу.

Бојим се да смо ми хришћани у многим проповједима и побожним књигама поруке васкрсења толико избанализовали да су многе изгубиле значајну вриједност. Васкрсење заиста није реанимација, оживљавање мртваца и враћање назад у овај свијет. Васкрсење није повратак нечему, оно представља нешто радикално ново. Хришћански појам *васкрсење* значи радикална трансформација, промјена која почиње још у смрти. Ја сам увјерен да је ускршња тајна смрти и васкрсења темељни камен хришћанства и критеријум за распознавање хришћанске мјере.

На овај Ускрс се поново враћам своме троструком увјерењу.

Увјерен сам да само вјера која умире и устаје из мртвих је истинска хришћанска вјера.

Увјерен сам да само црква која умире и устаје из мртвих је истинска хришћанска црква.

Увјерен сам да само теологија која умире и устаје из мртвих је истинска хришћанска теологија.

Вријеме затворених и празних цркава разумијем као пророчко упозорење. Овако би могла проћи црква, када би остала у жељи да као досад само кочи процес распадања једног њеног историјског облика, процеса који већ дуже вријеме траје а чији духовни смисао изгледа нисмо добро разумјели.

Покушајмо разумијети овај процес кроз ускршњу причу: многи у нашој цркви, имајмо храбрости, оставимо нек вјера и теологија умру, прођимо кроз искуство Великог петка и Велике Суботе и будимо отворени за изненађење велике промјене, почетку новог живота.

Понављам идеју која ме прати овог посебног Ускрса. При погледу на празну цркву не мислим само на празни гроб у Јерусалиму, него на поруку која је пратила ту празнину гроба. Што тражите живог међу мртвима? Није овдје, устаде. Отићи ће пред вама у Галилеју тамо ћете га видјети.

Тражимо зато данас ону Галилеју, гдје се можемо сусрести са живим Христом, чути Његов глас и дотицати се његових рана. На све ово вратићемо се у наредним данима.

*Са чешкој њревео
Архимандрит Данило (Павловић)*